

Wincenty Myszor

Ks. Profesor Dr hab. Marian Banaszak w ATK

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 1/2, 7-11

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. WINCENTY MYSZOR

Ks. Profesor Dr hab. MARIAN BANASZAK w ATK

Z bogatej pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej ks. prof. dr hab. Mariana Banaszaka pragnę omówić tylko jego dwudziestolecie w ATK, to jest od 1972 do 1992 .

Nie sposób jednak przedstawić jego działalności w Warszawie bez nawiązania do jego dokonań naukowych i organizacyjnych w Poznaniu, na Papieskim Wydziale Teologicznym i Muzeum Archidiecezjalnym. Dopiero wówczas będziemy mieli pełniejszy obraz jego pracy w ATK, którą i tak ze względu na jego bogactwo i różnorodność możemy przedstawić tylko w kilku punktach. Chciałbym zatrzymać się nad pracą ks. prof. Banaszaka w strukturach ATK, a więc jego dokonania organizacyjne, scharakteryzować jego dydaktykę i wskazać na główne kierunki jego badań.

1. Pracę dydaktyczną i naukową w ATK rozpoczął ks. prof. Banaszak 1 września 1972 roku na stanowisku adiunkta przy Katedrze Historii Kościoła na Wydziale Teologicznym. Jego kontakt z ATK datuje się jednak wcześniej, gdyż 27 czerwca 1972 roku Rada Wydziału zakończyła przewód habilitacyjny i na podstawie dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej „*Poselstwa obediencyjne 1534-1605*” nadała mu tytuł doktora habilitowanego. Przechodząc więc do ATK ks. prof. Banaszak miał już dwudziestoletni staż naukowy i cały szereg publikacji.

Doktoryzował się w 1953 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego u ks. prof. Glemmy na podstawie pracy „*Łukasz Kościelecki, biskup poznański 1577-1597*”. Z profesorem Glemmą współpracował jeszcze przez parę lat.

Od 1958 roku pracuje jako wykładowca historii Kościoła w Seminarium Duchownym, a następnie po utworzeniu wydziału na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. W latach 1968-1969 przebywał w Rzymie, studiując w Archiwum Watykańskim i przygotowując rozprawę habilitacyjną. Prace badawcze prowadził także w bibliotekach w Szwecji i Francji. Od 1971 roku pracuje jako dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. W ATK pracował wprawdzie do końca roku akademickiego 1973/74 jako adiunkt

(zatwierdzenie stopnia doktora habilitacyjnego nastąpiło dnia 30 kwietnia 1974 roku), ale już po habilitacji jako faktycznie samodzielny pracownik nauki. Od 1 października 1974 roku już na stanowisku docenta został kierownikiem Katedry Historii Kościoła Powszechnego, następnie po reorganizacji kierunku historii Kościoła otrzymał Katedrę Historii Kościoła w średniowieczu, którą kierował do 1992 roku.

W 1980 roku Rada Wydziału Teologicznego wystąpiła z wnioskiem o tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, który został mu nadany przez Radę Państwa 29 czerwca 1983 roku. W latach poprzedzających profesurę ks. prof. Banaszak prowadził obok seminarium magisterskiego seminarium dla doktorantów, uczestniczył w Senackiej Komisji Bibliotecznej, pracując przede wszystkim nad nowym profilem zbiorów biblioteki ATK. Od 1976 roku współpracował przy gromadzeniu i publikacji prac dotyczących historii Kościoła na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej. W tym czasie także jako dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu przeprowadził reorganizację i unowocześnienie pracy. Założył pracownię konserwatorską i mikrofilmową. W latach 1975-79 przeprowadził mikrofilmowanie zbiorów najpierw w Wojewódzkim Archiwum Państwowym, a następnie we własnej pracowni mikrofilmowej. W latach 1985-87 jest dziekanem Wydziału Teologicznego, a w 1987/88 dziekanem Wydziału Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych. Tu chciałbym szczególnie uwidocznić jego zasługi przy tworzeniu w 1987 roku nowego wydziału w ATK. Usamodzielnienie dyscyplin historycznych, a później społecznych nastąpiło w połowie lat siedemdziesiątych. Dla historii Kościoła oznaczało to samodzielny i odrębny program dydaktyczny, który jednak na Wydziale Teologicznym musiał uwzględniać wymogi studium teologii. W połowie lat osiemdziesiątych kadra pracowników historii Kościoła pozwalała realizować pełny program nauczania historii Kościoła. Dziekan Wydziału Teologicznego, ks. prof. Banaszak nie tylko w sposób przekonujący uzasadnił potrzebę utworzenia odrębnego wydziału, ale także przedstawiał projekt funkcjonowania nowego wydziału niemal we wszystkich jego szczegółach. Opracował plan zajęć ogólnowydziałowych, w których znalazły się niektóre przedmioty teologiczne. Dla specjalności historycznych przygotował program zajęć pomocniczych. Program ten w zasadzie realizowany jest do dzisiaj na kierunku historii naszego Wydziału.

Na Wydziale Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych przeprowadzono jego uzwyczajnienie. Nominację na profesora zwyczajnego otrzymał w 1989 roku. W latach osiemdziesiątych or-

ganizował sympozja naukowe w Warszawie i Poznaniu z udziałem zagranicznych prelegentów. Sam uczestniczył w wielu spotkaniach naukowych w Portugalii, Włoszech i Niemczech, wygłaszając referaty.

Z wyboru Senatu ATK w 1988 roku wszedł do Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego na trzyletnią kadencję, a z wyboru tejże Rady należał przez trzy lata do jej prezydium.

W 1988 roku ze względu na stan zdrowia zrezygnował z funkcji dziekana. W tym czasie stara się o następcę dla historii Kościoła w średniowieczu. Znaleźć jednak specjalistę dla średniowiecza nie jest rzeczą łatwą. W 1992 roku przeszedł na emeryturę.

2. W pracy dydaktycznej w ATK ks. prof. Banaszak wykładał krótko historię Kościoła w starożytności, historię Kościoła powszechną, a po reorganizacji kierunku przez wiele lat prowadził wykłady kursoryczne w cyklu trzyletnim z historii Kościoła w średniowieczu. W wykładach monograficznych podejmował między innymi takie tematy jak: Kultura średniowiecznej Francji, Kronika Kadłubka jako obraz polskiej kultury w XII i XIII wieku, Stosunek między Polską a Stolicą Apostolską w średniowieczu, Znaczenie arcybiskupów gnieźnieńskich jako metropolitów i prymasów, Kultura bizantyjska w średniowieczu. Kształcił w naukach pomocniczych historii nie tylko studentów historii Kościoła, ale także muzykologii kościelnej. Z nauk pomocniczych wykładał paleografię, dyplomatykę, epigrafikę oraz ogólną metodologię nauk historycznych.

Tu trzeba znów wspomnieć o zajęciach prowadzonych w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu dla studentów historii z Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

Na seminarium doktoranckim pod jego kierunkiem powstało 8 prac doktorskich, ponad 60 osób ukończyło seminarium magisterskie dyplomami magisterskimi i licencjackimi. Był recenzentem ponad 20 doktoratów, a także wniosków habilitacyjnych i profesorskich. tak w doktoratach przeprowadzonych przez siebie, jak i w pracach recenzowanych okazywał się znawcą historii Kościoła od starożytności po czasy najnowsze. Wielu młodych badaczy mogło skorzystać z jego wiedzy. Jak wiem ceniono zawsze jego wnikliwe i krytyczne, ale życzliwe recenzje.

3. Rozległych badań naukowych ks. prof. Banaszaka nie da się ująć w tym skrótowym przedstawieniu, jaki prezentuje. Będę się zresztą odwoływał do opinii znawców, do takiej klasy profesorów, jak ks. prof. Wyczawski, ks. prof. B. Kumor, prof. G. Labuda czy prof. Grot. Ich sugestie wskazują mi na główne kierunki badań ks. prof. Banaszaka. Dla badacza przeszłości bardzo ważny jest dostęp

do źródeł. I tu zasługi ks. prof. Banaszaka są ogromne. Jako dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego opublikował *„Katalog Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu (W; Dzieje Poznania i Województwa Poznańskiego, tom 2, red. G. Skopowski, Warszawa 1982, s. 238-308, 359-487)*. Katalog ten obejmuje pełny zestaw regestrów konsystorskich kapituły katedralnej i kapituł kolegiackich (łącznie 642 pozycje), wykaz archiwaliów zakonnych, kolegiów kościelnych, akt arcybiskupów poznańskich, kościołów parafialnych i filialnych, seminarium duchownego, szkół, szpitali, sądu archidiecezjalnego i metropolitalnego i wielu instytucji, stowarzyszeń, Akcji Katolickiej. Ks. prof. Banaszak udostępnił w ten sposób historykom jedno z najbogatszych archiwów w Polsce.

Druga dziedzina jego badań koncentruje się na historii kościelnej Wielkopolski i to zwłaszcza w XIX wieku. Pionierskie wydają się badania początków myśli społecznej, czemu dał wyraz publikując pracę *„Chrześcijańska myśl i działalność społeczna w zaborze pruskim 1865-1918 (W: Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1932-1939, Warszawa 1981, s. 65-134)* Do tej problematki nawiązują biogramy duchownych społeczników. Ks. prof. Banaszak zainteresował się nie tylko znaczeniem prymasostwa w okresie niewoli narodowej i w odrodzonym państwie polskim, pisząc rozprawy na temat prymasów Marcina Dunina, Edmunda Dalbora i Augusta Hlonda, ale również poświęcił wiele biogramów szeregowym duchownym, o czym świadczą 64 biogramy opublikowane w tym czasie.

W ATK ks. prof. Banaszak przystąpił do opracowania bardzo potrzebnej historykom bibliografii Kościoła w Polsce. Dostarczył szeregu opisów do tomu za lata 1944-1972 oraz samodzielnie przygotował tomy za lata 1973-1974; 1978-1979. Współpracował w powstaniu *Słownika Polskich Teologów Katolickich*, do których napisał 232 haseł. W innych słownikach, to jest w *Polskim Słowniku Biograficznym* i *Encyklopedii Katolickiej* KUL, opracował ponad 80 haseł. Jednocześnie współpracuje z redakcjami „Naszej Przyszłości”, „Poznańskich Studiów Teologicznych”, „Communio”.

Największym osiągnięciem naukowym ks. prof. Banaszaka jest niewątpliwie wielotomowa *„Historia Kościoła Katolickiego”* wydana w latach 1987-1992 w czterech tomach, a pięciu woluminach. Jest to najnowsza synteza dziejów Kościoła i obok *Historii Kościoła* ks. prof. Kumora z KUL oryginalne dzieło polskiego autorstwa. Recenzenci poszczególnych tomów chwalą przejrzysty układ treści, szerokość problematyki i opisów. Autor nie ograniczył się do opisu historii instytucji kościelnych, rozwoju jego struktur, ale zainteresował się rozwojem życia religijnego, rozwojem teologii. W ujęciu dziejów przewija się zainteresowanie innymi wyznaniami chrześcijańskimi,

a więc spojrzenie ekumeniczne. Zwłaszcza ostatni tom wydaje się pionierski. Doprowadzony do końca pontyfikatu papieża Pawła VI z konieczności podjął bodaj jako pierwszy próbę podsumowania dzieła Soboru Watykańskiego oraz jego oddziaływania na życie religijne naszych czasów. Recenzenci dostrzegają pewien wpływ myśli francuskiej historiografii, ale przecież w odniesieniu do spojrzenia na historię Kościoła w Europie Wschodniej i w Polsce praca ks. prof. Banaszaka jest niewątpliwie oryginalna i nowatorska. Zainteresowanie „Historią Kościoła Katolickiego” było tak wielkie, że dwa pierwsze tomy wydane w nakładzie 20 tysięcy egzemplarzy należało uzupełnić dodrukiem 15 tysięcy, a następnie tomy opublikować w nakładzie 30 tysięcy egzemplarzy.

Trzeba pamiętać, że dorobek naukowy ks. prof. Banaszaka obejmuje ponad 500 publikacji słusznie zauważył prof. Gerard Labuda w liście przesłanym razem z recenzją tego dorobku w 1988 roku „Jestem pod wrażeniem ogromu prac wykonanych w ostatnim czasie przez księdza profesora Banaszaka, zwłaszcza jego *Historii Kościoła Katolickiego*”. A przecież ks. prof. Banaszak pracuje twórczo dalej i życzymy Mu i na tym polu wiele sukcesów naukowych. To skromne podsumowanie jego dokonań na ATK niech będzie wyrazem wdzięczności Wydziału Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych, który kiedyś zakładał i którego był pierwszym dziekanem.